

УДК 37.017

МАРИНА БАБЕНКО

Красноармійський індустріальний інститут ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», Україна

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ МЕТОДІВ А. С. МАКАРЕНКА У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОЇ ТЕХНІЧНОЇ ШКОЛИ

Обґрунтовано професійно-особистісну модель сучасного інженера. Доведно актуальність педагогічних методів А.С.Макаренка у навчально-виховному процесі вищої технічної школи.

***Ключові слова:** технологічна модернізація, педагогічна концепція, модернізація навчального процесу, професійне навчання, вища технічна школа.*

Постановка проблеми. Один із ключових напрямків соціально-економічного поступу сучасної України – технологічна модернізація, інструментом якої є промислова політика, що включає в себе комплекс державних заходів з розвитку індустріальної бази країни. Серед складових, які покликана забезпечити промислова політика, найважливішими є технічний прогрес, політика освіти та підготовки кадрів, підтримка нових технологій [1]. Успішна реалізація поставлених нею завдань можлива при залученні висококваліфікованих інженерних кадрів сучасного рівня.

Незаперечним фактом сьогодення є те, що у світі жорсткої конкуренції та швидких технологічних змін, окрім професійного розвитку, обов'язковим є розвиток соціокультурний. Саме професійне навчання на рівні світових стандартів і освіта на рівні загальнолюдських цінностей є важливою частиною вирішення головних проблем забезпечення темпів економічного зростання в умовах відкритого економічного суспільства. Тобто, професійна модель інженера сучасного рівня формується з урахуванням моральної складової, що потребує удосконалення освітніх технологій. З метою успішного розв'язання навчально-виховних завдань вищої школи доцільно враховувати досвід та досягнення видатних педагогів попередніх поколінь. Особливої актуальності в контексті формування фахівця у відповідності до світових вимог набувають педагогічні дослідження А.С.Макаренка.

Аналіз досліджень і публікацій. Для сьогодення науково-теоретична спадщина А. С. Макаренка є, безсумнівно, актуальною. Доказом цьому можуть слугувати праці Л. В. Бабенко, В. І. Беляєва, П. В. Горностаєва, Л. І. Гриценко, І. Ф. Козлова, В. І. Малініна, В. Ф. Моргуна, С. В. Новобранець, П. І. Петренко, С. Ю. Савінової, М. Д. Ярмаченка та інших сучасних педагогів [2-4]. Макаренківські ідеї є науковою основою для нинішніх і майбутніх поколінь не тільки на території пострадянського простору, але й далеко за кордоном: у Німеччині, Італії, Америці та інших країнах, незважаючи на те, що на межі 80-х – 90-х років ХХ ст., в часи інтенсивних політико-ідеологічних змін у суспільстві, відзначалися спроби критикувати спадок А. С. Макаренка.

Різноманіття педагогічних пошуків Антона Семеновича являє собою багатий науковий матеріал, що розкриває безліч науково-педагогічних напрямків. Більшість із них стосується дитячого та підліткового виховання. А оскільки виховання – процес довготривалий, неперервний, то він продовжується і після закінчення загальноосвітньої школи. Проте праця, присвячених використанню педагогічного досвіду А.С.Макаренка в умовах вищої школи, існує небагато. Зокрема, питання щодо актуальності методики видатного педагога для виховання майбутніх інженерів залишається відкритим.

Метою даної статті є обґрунтування актуальності застосування педагогічних методів А.С.Макаренка у навчально-виховному процесі вищої технічної школи. Реалізація поставленої мети вимагає визначення основних складових професійної моделі сучасного інженера та висвітлення основних педагогічних постулатів А.С. Макаренка в концепції сучасності навчально-виховних процесів в умовах вищої технічної школи.

Виклад основного матеріалу. Згідно визначення [5], інженер – це спеціаліст з вищою технічною освітою, який використовує науково-технічні знання для вирішення технічних проблем, управління процесом створення технічних систем, проектування, організації виробництва, впровадження в нього науково-технічних інновацій. Виділяють наступні основні категорії інженерів: виробничник, дослідник та системотехнік – що свідчить про необхідність всебічності професійно-особистісного розвитку. Отже, в один ряд зі спеціальною компетенцією можна поставити соціокультурну компетенцію, яка однозначно є орієнтованою на розвиток особистості майбутнього фахівця. Саме професійне навчання на рівні світових стандартів і освіта на рівні загальнолюдських цінностей є важливою частиною вирішення головних проблем забезпечення темпів зростання в умовах відкритого економічного суспільства.

З урахуванням вищезазначеного, професійна модель сучасного інженера має складатися з двох блоків: професійного та ціннісно-орієнтаційного. До основних компонентів професійного блоку відносяться когнітивний та креативний. Когнітивний компонент (аналітичні уміння) – це вміння проводити цілісний аналіз інформації; систематизувати інформацію, проектувати результат. Креативний компонент (діагностичні вміння) – вміння здійснювати інноваційні та комбінаційні процеси, пов'язані з умінням прогнозування; визначати стратегічні, тактичні та оперативні цілі; обирати нові методи роботи; приймати управлінські рішення; діагностувати можливі варіанти рішень. Ціннісно-орієнтаційний блок включає три компоненти: емоційно-вольовий (характеризує впевненість у власних діях у відповідності з оцінкою подій; вияви патріотизму, дотримання дисципліни, духовність); морально-етичний (вияви почуття патріотизму, наполегливості, активності); рефлексивний (корекційні вміння: самоаналіз, самокорекція, самооцінка). На особливу увагу заслуговує комунікативний компонент, який можна віднести одночасно до двох блоків професійної моделі, оскільки він поєднує вміння водночас орієнтуватись у соціальному і професійному просторі [6].

Складена модель професійно важливих та особистісних якостей фахівця доводить необхідність формування у майбутніх інженерів світоглядного характеру, аксіологічного сенсу, реальної соціальної та виробничої професійної діяльності у відповідності з вимогами сучасності, використовуючи освітнє середовище вищого закладу у якості фактора, умови та засобу. Причому, якщо рівень професійних якостей є результатом успішно виконаного навчального плану, то відповідність особистісних якостей вимогам сучасності є результатом процесу морального виховання. Неможливо обмежити часом та методиками процес формування у студентів загальнолюдських цінностей, він є безперервним та творчим. Виховання студентів може здійснюватись під час аудиторних занять, консультацій, на організованих виховних заходах; успішність його залежить від майстерності педагогів. У зв'язку з цим обов'язковим є звертання до педагогічних праць великих педагогів минулого, серед яких особливої актуальності набуває виховний досвід А. С. Макаренка.

Особливістю концепції Макаренка є підхід до професійного навчання і виховання на основі соціально-економічної, господарської та управлінської діяльності, що актуалізує науково-педагогічну спадщину великого педагога у виховних умовах вищої технічної школи сьогодення. Щодо професійного навчання, яке ґрунтується на принципах концепції трудового виховання Макаренка, то тут є елементи, які й нині не втратили свого значення. Передусім – це інтелектуальна насиченість трудового і професійного навчання. Результати виховання, що ґрунтувалися на концепції Макаренка, ставали компонентом професійної підготовленості, а професійна підготовленість, здобута в його закладах – показником вихованості.

Значна увага у педагогічних працях Антона Семеновича приділяється формуванню особистісних якостей майбутніх фахівців. Ідея виховання дисциплінованості пронизує всі літературні твори Макаренка, який розглядав дисципліну як категорію моральну та політичну. «Наша дисципліна – це поєднання повної свідомості, ясності, повного розуміння, загального для всіх розуміння – як необхідно вчинити, з ясною, цілком точною зовнішньою формою, яка не допускає суперечок, розбіжностей, заперечень, балаканини. Ця гармонія двох ідей у дисципліні – найбільш складна річ... Справжня дисципліна не може бути умовою роботи, вона може бути тільки результатом усієї роботи та всіх методів» [7, с. 203].

На особливу увагу заслуговує поняття «дисципліна точності». «Дисципліна точності – це особливий вид стереотипу у праці, діях, у характері мислення та психічних функцій. Вона проявляється в економічному використанні часу, у вмінні довести розпочату справу до кінця, у моральній поведінці особистості або цілого колективу» [8, с. 143]. А. С. Макаренко вважав, що в процесі виховання точності необхідно починати з вихователів. Виходячи з сутності його промов, сформулюємо передумови виховання точності:

- 1) осмислення значення точності, розуміння її важливості та необхідності;
- 2) емоційно-естетичне ставлення до досвіду точності в особистому та суспільному житті та, як його результат, – нестерпиме ставлення до явищ неточності;
- 3) висока вимогливість із боку викладачів у поєднанні з особистим прикладом поведінки.

З поглядом у майбутнє він писав: «...Точність, здатність приходити вчасно, висловлюватись визначено, вимагати ясно та ясно відповідати, – буде обов'язково перевірятись із етичної точки зору, а не тільки з точки зору ділової...» [8, с. 144].

Однією з провідних ідей становлення «правильної» особистості є самовиховання, аргументацією чому є вислів про лінощі, які «подолати можна самонавіюванням, самовихованням. Для цього є єдиний, найвірніший спосіб – це примусити себе робити те діло, яке необхідно робити. Іншого способу немає» [7, с. 204].

Взаємовідносини між особистістю та колективом є центральною проблемою у спадщині А. С. Макаренка. Основний принцип керівника: «якомога більше вимоги до людини, але разом з тим і якомога більше поваги до неї. Не можна вимагати більшого від людини, яку ми не поважаємо. Коли ми від людини багато вимагаємо, то у цьому самому полягає наша повага, саме тому ми вимагаємо, саме тому, що ця вимога виконується ми і поважаємо людину» [8, с. 315].

Положення Макаренка про виховання самостійності передбачає проведення великої самостійної роботи, що, у свою чергу, змінює відносини між вихованцем і вихователем, ставить вихованця у позицію «активного керівника», «експерта» виховного процесу, а вихователя – у позицію помічника, консультанта. Саме ці зміни ролей краще реалізуються в умовах сучасного виробництва.

Необхідно також підкреслити ідейно-патріотичний напрямок діяльності А. С. Макаренка, який на своєму педагогічному посту самовіддано, талановито служив державі, батьківщині, народу, як красномовно свідчать його практичні справи у виховних закладах, наукова та літературна творчість. Це є особливо актуальним, оскільки виховний процес у ВНЗ повинен ґрунтуватися на національних ідеях, ідеях побудови державності, патріотизмі, вірності своєму народові. Тож почуття патріотизму повинне розглядатись також у контексті ставлення до своєї професійної справи як «до вищого ступеня виконання обов'язку, вищої форми діяльності».

Висновки. Враховуючи фахове визначення професії інженера, пріоритетні напрямки сучасної державної промислової політики, було складено професійну модель сучасного інженера, яка єднає в собі професійні та загальнолюдські цінності. Формування сучасного фахівця принципово нового рівня потребує реалізації освітніх процесів у вищій школі шляхом синтезу навчальної та виховної складових, адже особистість випускника вищого навчального закладу має бути сформована, перш за все, морально, її духовний потенціал,

крім професійного, повинен відповідати рівню вирішення найскладніших завдань згідно із законами розвитку природи та суспільства.

При вдосконаленні освітніх технологій необхідно орієнтуватись на сучасну модель фахівця світового рівня, яка повинна являти собою синтез професійних та загальнолюдських якостей з урахуванням технологічних та соціальних перетворень процесів цивілізації. У зв'язку з цим набувають актуальності науково-педагогічні праці А. С. Макаренка, які не лише не втратили свого значення, а й набирають більшої ваги в умовах сьогодення.

У подальшому планується проведення педагогічного експерименту з метою аналізу ефективності реалізації виховного процесу в умовах конкретного вищого навчального закладу з використанням методів А. С. Макаренка.

Список використаних джерел

1. Новий курс: реформи в Україні. 2010-2015. Національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. – К.: НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.
2. Беляев В. И. Педагогика А.С.Макаренко: традиции и новаторство / В. И. Беляев. – М.: Издательство МНЭПУ, 2000. – 224 с.
3. Горностаев П. В. Теоретико-методологические обоснования гуманистической педагогики А. С. Макаренко / П. В. Горностаев // Гуманистическая парадигма образования и воспитания... – М.: ИТИП РАО, 1998. – С. 155-157.
4. Моргун В. Ф. Школа-хозяйство А. С. Макаренко: ступень или вершина образования / В. Ф. Моргун // Психология личности в педагогике А. С. Макаренко. – Полтава, 2002. – С. 69-75.
5. Гончаров С. М. Основы педагогической работы / С. М. Гончаров. – Рівне: РДТУ, 2001. – 256 с.
6. Белоновская И. Д. Инженерная компетентность специалиста: теория и практика формирования / И. Д. Белоновская. – Москва: ЗАО «Дом педагогики», 2005. – 241 с.
7. Макаренко А.С. Избранные произведения: В 3-х т. / Антон Семёнович Макаренко. – К.: Рад. школа, 1983 – 1984. – Т.3. Общие проблемы педагогики. 1984. – 576 с.
8. Макаренко А.С. Сочинения: В 7-ми т./ Антон Семёнович Макаренко. – М.: Педагогика, 1957 – 1958. – Т.5. 1558. – с. 434.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2013

Бабенко М.

Красноармейский индустриальный институт ГВУЗ «Донецкий национальный технический университет», Украина

АКТУАЛИЗАЦИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ МЕТОДОВ А. С. МАКАРЕНКО В УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ ВЫСШЕЙ ТЕХНИЧЕСКОЙ ШКОЛЫ

Обоснована професійно-личностная модель современного инженера. Доказана актуальность педагогических методов А. С. Макаренко в учебно-воспитательном процессе высшей технической школы.

Ключевые слова: технологическая модернизация, педагогическая концепция, модернизация учебного процесса, профессиональное обучение, высшая техническая школа.

Babenko M.

Krasnoarmeysk industrial institute, Donetsk National Technical University, Ukraine

ACTUALIZATION OF MAKARENKO TEACHING METHODS IN THE HIGH TECHNICAL SCHOOL'S EDUCATIONAL PROCESS

The article considers foundation of professional and personal model of a modern engineer. Proved the relevance of Makarenko's teaching methods in the educational process of higher technical education.

Keywords: technological modernization, educational concept, modernization of the educational process, professional training, higher technical education.